

Inimeseõpetuse ainekava

1. Inimeseõpetuse pädevus

Inimeseõpetuse õppeaine õpetamise eesmärk põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane sotsiaalvaldkondlik pädevus: suutlikkus mõista ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi; tunda ning austada inimõigusi ja demokraatiat; vallata teadmisi kodanikuõigustest ja -vastutusest ning käituda nendega kooskõlas; ära tunda kultuurilist eripära; järgida üldtunnustatud käitumisreegleid; olla huvitatud oma kogukonna, rahva, riigi ja maailma arengust; kujundada oma arvamust ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik; tunda ja kasutada lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid; tunda huviümbritseva maailma vastu.

Inimeseõpetuse õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) valdab adekvaatset minapilti, oskab analüüsida oma võimalusi ja kavandab neist lähtuvalt tulevikuplaane;
- 2) tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, teabkodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- 3) huvitub iseenda, oma kogukonna, rahva ja maailma arengust, kujundab oma arvamust ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- 4) tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppes;
- 5) teadvustab kultuurilist eripära ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimväärikust alandavad;
- 6) käitub üldtunnustatud sotsiaalsete normide ja suhtlemistavade järgi, mis aitavad toime tulla eakaaslaste hulgas, perekonnas, kogukonnas ning ühiskonnas, väärtustades neid;
- 7) on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning suhtub positiivselt endasse ja teistesse;
- 8) hindab vabadust, inimväärikust, võrdõiguslikkust, ausust, hoolivust, sallivust, vastutustunnet, õiglust ja isamaalisust ning tunneb austust enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

2. Üldpädevuste kujunemine ainevaldkonnas.

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu.

Kõik sotsiaalained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus ning usundiõpetus toetavad

väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel.

Enesemääratluspädevusealuseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast;

hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, en rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonnaõppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust. Väljendusriikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe

alusel tõendus põhiseid otsuseid.

Ettevõtlikkuspädevus. Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärgi, genereerima ideid ning neid ellu viima. Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja a tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

3. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Põhikooli inimeseõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) väärtustab isiksuse arenemisele ning sotsialiseerumisele kaasa aitavate enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste kujunemist;
- 2) suudab eristada ja mõista oma oskusi, võimeid ja emotsioone ning juhtida oma käitumist ja tegevust, sh tugineda eneseanalüüsile haridustee jätkamist kavandades;
- 3) loob ja hoiab kaaslastega sõbralikke ja hoolivaid suhteid ning käitub mõistvalt konflikte lahendades;
- 4) mõistab, et inimene ise vastutab oma füüsilise, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne arengu eest;
- 5) hoiab oma tervist, elades tervislikku eluviisi, ning käitub nii, et ei sea ohtu enda ega teiste inimeste ega keskkonna turvalisus
- 6) suhtub lugupidavalt endasse ja teistesse ning järgib iga päev üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, vastutustunne, õiglus jne.

4. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna, lõimides õppesisu kõigis kooliastmes. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub vaimses õpikeskkonnas üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamussavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamast keerukamaks, ent peavad aine eesmärkidest lähtuvalt olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentriiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust seoses 1) endasse positiivse suhtumise ja tervikliku mina kujundamisega ning 2) arenguülesannete ja nendega toimetulekuga.

I kooliastmes on inimeseõpetuses rõhk õpilase enesekohasel pädevusel ning enese suhestamisel lähiümbrusega, lõimides ühiskonnaõpetuse temaatikat. II kooliastmes on keskmes õpilase sotsiaalne pädevus ja sotsiaalsete probleemide ennetamine ning õpilase tervist tugevdav ja väärtustav eluviis. III kooliastmes keskendutakse õpilase ealiste iseärasuste (murdeiga) ja arenguülesannetega toimetulekule, tervise tervikkäsitlusele ning enese- ja sotsiaalsetele oskustele.

Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seondult, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

I kooliaste

Õppe- ja kasvatusesmärgid

3. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab ennast ja teisi ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
- 2) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 3) väärtustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana;
- 4) teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning väärtustab neid;
- 5) mõistab oma õigust keelduda ennastkahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;
- 6) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;
- 7) teab Eesti riigi sümboleid ja naaberriike;
- 8) kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning plaanib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- 9) oskab suhelda ning käituda teisi arvestades ja koostööd tehes, sõnastab oma tundeid ning teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- 10) teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane

Läbivad teemad

- Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine
 - ametite tutvustamine;
 - koostööoskuse kujundamine;
 - elukeskkonna teema: kuidas elukutsevalik mõjutab elukohavalikut ja vastupidi;
 - oma huvide teadvustamine;
 - praktiline enesevaatlus
- Keskkond ja jätkusuutlik areng
 - prügi sorteerimine;
 - inimeste toiduvajadused;
 - keskkonda hoidvad väärtushinnangud ja käitumisnormid;
 - elektri kasutamine ja säästmine
 - sotsiaalse aktiivsuse olulisus
 - keskkonna kui terviku väärtustamine
 - metsahoid;
- Kultuuriline identiteet
 - mitmekultuurilisuse teemaga seonduvalt inimese teema käsitlemine;
 - aastaajalised muutused inimeste elus tänapäeval ja minevikus;
 - sallivus;
 - diskrimineerimise taunimine;
- Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus
 - ühistegevused (uurimistööd, rühmatööd, projektid), millega arendatakse õpilastes koostöövalmidust ning ühiste otsuste tegemise kogemusi;
 - kodanikukohustused koduloomade eest hoolitsemisel
- Tehnoloogia ja innovatsioon

- IKT kaasutamine õppeprotsessis;
- infotehnoloogia kasutamisega seostuvad sotsiaalsed ja eetilised aspektid;
- Teabekeskond
 - kriitilise teabeanalüüsioskuse arendamine, eri allikatest saadud teabe võrdlemine (nt ilmaennustused)
 - teabe edastamisel selekteerimisioskuse arendamine (mis võib saada avalikuks, mida “kõik” tohivad teada);
 - olukorrad, mis nõuavad täpse info edastamist (nt õnnetusjuhtumid)
- Tervis ja ohutus
 - inimese väärast käitumisest tulenevad ohud;
 - ohutus elektririistade kasutamisel;
 - ilmastikunähtustega seotud ohud;
 - tervislik toitumine, hammaste tervishoid;
 - hügieen;
 - puhkamise tähtsus, päevaplaani vajalikkus;
 - uimastite kahjulikkus;
 - ühistegevused, millega arendatakse sotsiaalseid oskusi;
 - ohud keskkonnas, eksimine looduses;
 - sõidukite liikumissuuna, kiiruse ja kauguse hindamine;
- Väärtused ja kõlblus
 - korralikkuse, hoolsuse, süstemaatilise, järjekindluse, püsivuse ja aususe kasvatamine
 - ühistegevused, millega arendatakse sotsiaalseid oskusi
 - koduloomade ja metsloomade eest hoolitsemine
 - inimese elukeskkond

Ainetevahelised seosed

- eesti keel- lugemisoskuse arendamine, teksti mõistmine, jutustamisioskuse arendamine, sõnavara rikastamine, lühendite kasutamine;
- matemaatika- pikkuse ja temperatuuri mõõtmine, tabelite ja graafikute koostamine, andmete analüüsimine ja tõlgendamine, plaani joonestamine;
- inglise keel- võõrsõnade teadvustamine, mille algkeel on inglise keel;
- kunst ja tööõpetus- esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.
- loodusõpetus – looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng, säästlik tarbimine, keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.
- muusika- kuulamisega seotud mängud;
- kehaline kasvatus- liikumismängud, kasutades erinevaid meeli;

Ülekoolilised ja koolidevahelised üritused ja projektid

- perepäevade tähistamine- pereväärtuste olulisus
- kooli aastapäeva tähistamine – käitumisreeglite järgimine, oma kooli tunde kasvatamine
- kadrikarneval- Eesti rahvakultuuri tutvustamine

- kodanikupäev - kodanikutunde kasvatamine
- adventihommikud - õpilastes esinemisoskuse arendamine
- vabariigi aastapäeva tähistamine- isamaaline kasvatus
- tuleohutuspäev- käitumine ohuolukorras
- helkurikampaania- turvalise käitumise vajalikkus
- spordiüritused – sotsiaalsete oskuste arendamine
- teatrikülastused – käitumisreeglite järgimine
- projekt “Unustatud mõisad” – kodukoha väärtustamine, käitumisreeglite järgimine

II KLASS

1.INIMENE

Mina

Õppesisu	Õpitulemused
Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.	<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab oma väärtusi, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha; 2) teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupoled; 3) nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest; 4) väärtustab iseennast ja teisi; 5) mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

Mina ja tervis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.	<ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolt kanda; 2) kirjeldab tervet ja haiget inimest; 3) teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte; 4) teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud; 5) mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport; 6) demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus); 7) teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.

Mina ja minu pere

Õppesisu	Õpitulemused
Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.	Õpilane: 1) kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad; 2) väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres; 3) selgitab lähemaid sugulussuhteid; 4) teab oma kohustusi peres ning pereliikmete erinevaid rolle kodus ja tööl; 5) kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes; 6) jutustab oma pere traditsioonidest; 7) kirjeldab ohtlikke kohti ning olukordi kooliteel ja koduümbruses, oskab tänaval käituda ning valib ohutu tee sihtpunkti; 8) väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.

Mina ja kodumaa

Õppesisu	Õpitulemused
Eesti – minu kodumaa. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid. Rahvakalendri tähtpäevad. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.	1) tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi; 2) oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; 3) leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukoha; 4) tunneb rahvuslikku ja kodukoha sümbolikat; 5) nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodumaad; 6) kirjeldab rahvakombeid; 7) teab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid.

Mina: aeg ja asjad

Õppesisu	Õpitulemused
Aeg. Aja plaanimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.	Õpilane: 1) eristab, mis on aja kulg ja seis; 2) oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist; 3) väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks; 4) selgitab asjade väärtust; 5) oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;

	6) väärtustab ausust asjade jagamisel.
--	--

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Toiduretseptide ülesmärkimine, plaanide ja tabelite koostamine.

Veebist informatsiooni otsimine

III KLASS

2.MEIE

Mina

Õppesisu	Õpitulemused
Mina. Igäühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.	Õpilane: 1) väärtustab igäühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevustega; 2) väärtustab inimese õigust olla erinev; 3) selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust; 4) nimetab enda õigusi ja kohustusi; 5) teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.

Mina ja tervis

Õppesisu	Õpitulemused
Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.	Õpilane: 1) kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine; 2) eristab vaimset ja füüsilist tervist; 3) kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda ja hoiduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist; 4) nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral; 5) väärtustab tervislikku eluviisi.

Mina ja meie

Õppesisu	Õpitulemused
Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Minu hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus.	Õpilane: 1) nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega; 2) kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, hindab ennast nende omaduste järgi; 3) väärtustab sõprust; 4) teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd; 5) eristab enda head ja halba käitumist; 6) kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu;

<p>Meeskonnatöö. Tööjaotus.</p>	<p>7) väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes; 8) nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks; 9) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest; 10) teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral; 11) mõistab, et kiusamine ja vägivald ei ole aktsepteeritud ja lubatud käitumine; 12) kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus; 13) väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist; 14) kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust; 15) nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust; 16) teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt; 17) eristab tööd ja mängu; 18) selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada; 19) teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimisel; 20) väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust.</p>
---------------------------------	--

Mina: teave ja asjad

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine.</p>	<p>Õpilane: 1) kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid; 2) selgitab, kuidas reklaamid võivad mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning turvalist käitumist meediakeskkonnas; 3) teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga; 4) mõistab oma vastutust asjade hoidmisel ja laenamisel; 5) selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine; 6) kirjeldab, milliseid vajadusi tuleb</p>

	arvestada taskuraha kulutades ja säästes.
--	---

Mina ja kodumaa

Õppesisu	Õpitulemused
Küla, vald, linn, maakond. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.	Õpilane: 1) selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas; 2) leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid; 3) nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid; 4) kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid; 5) väärtustab oma kodumaad.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

Teemakohased videod, presentatsioonide, plaanide ja tabelite koostamine.

Veebist informatsiooni otsimine.

Hindamine

Inimeseõpetuse õpitulemuste hindamine lähtub õppekava üldosas ja teistes hindamist reguleerivates dokumentides toodud hindamisalustest. Hinnatakse ainekavaga määratletud õpitulemuste saavutatust.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste suulisi vastuseid, kirjalikke ja praktilisi töid, individuaalset tööd tunnis, koduseid ülesandeid.

Kirjalikke töid hinnatakse järgmise punktiskaala alusel:

90-100 % punktide arvust hinne "5"

75-89 % punktide arvust hinne "4"

50-74 % punktide arvust hinne "3"

20-49% punktide arvust hinne "2"

0-19% punktide arvust hinne "1"

II kooliaste

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

6. klassi lõpetaja:

- 1) väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikana;
- 2) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 3) kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevat riski ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta; demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest;
- 4) kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas; kirjeldab enesehinnangu parandamise ning enesekontrolli tegemise võimalusi ja tähtsust igapäevaeluses, väärtustab inimeste erinevusi ning oskab teisi arvestada;
- 6) kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendamise viise; demonstreerib õpitu olukorras, kuidas aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda;
- 7) väärtustab tervist ja tervislikku eluviisi ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaeluses;
- 8) teab, kuidas toimida ohuolukorras, ning oskab õpitu olukorras abi kutsuda;
- 9) kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema elukeskkonna turvaliseks ja tugevdavad tervist.

Läbivad teemad

- Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine
 - ametite tutvustamine;
 - koostööoskuse kujundamine;
 - elukeskkonna teema: kuidas elukutsevalik mõjutab elukohavalikut ja vastupidi;
 - oma huvide teadvustamine;
 - praktiline enesevaatlus
- Keskkond ja jätkusuutlik areng
 - prügi sorteerimine;
 - inimeste toiduvajadused;
 - keskkonda hoidvad väärtushinnangud ja käitumisnormid;
 - elektri kasutamine ja säästmine
 - sotsiaalse aktiivsuse olulisus
 - keskkonna kui terviku väärtustamine
 - metsahoid;
- Kultuuriline identiteet
 - mitmekultuurilisuse teemaga seonduvalt inimese teema käsitlemine;
 - aastaajalised muutused inimeste elus tänapäeval ja minevikus;
 - sallivus;
 - diskrimineerimise taunimine;
- Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus
 - ühistegevused (uurimistööd, rühmatööd, projektid), millega arendatakse õpilastes koostöövalmidust ning ühiste otsuste tegemise kogemusi;
 - kodanikukohustused koduloomade eest hoolitsemisel

- Tehnoloogia ja innovatsioon
 - IKT kaasutamine õppeprotsessis;
 - infotehnoloogia kasutamisega seostuvad sotsiaalsed ja eetilised aspektid;
- Teabekeskond
 - kriitilise teabeanalüüsioskuse arendamine, eri allikatest saadud teabe võrdlemine (nt ilmaennustused)
 - teabe edastamisel selekteerimisioskuse arendamine (mis võib saada avalikuks, mida “kõik” tohivad teada);
 - olukorrad, mis nõuavad täpse info edastamist (nt õnnetusjuhtumid)
- Tervis ja ohutus
 - inimese väärast käitumisest tulenevad ohud;
 - ohutus elektririistade kasutamisel;
 - ilmastikunähtustega seotud ohud;
 - tervislik toitumine, hammaste tervishoid;
 - hügieen;
 - puhkamise tähtsus, päevaplaani vajalikkus;
 - uimastite kahjulikkus;
 - ühistegevused, millega arendatakse sotsiaalseid oskusi;
 - ohud keskkonnas, eksimine looduses;
 - sõidukite liikumissuuna, kiiruse ja kauguse hindamine;
- Väärtused ja kõlblus
 - korralikkuse, hoolsuse, süstemaatilise, järjekindluse, püsivuse ja aususe kasvatamine
 - ühistegevused, millega arendatakse sotsiaalseid oskusi
 - koduloomade ja metsloomade eest hoolitsemine
 - inimese elukeskkond

Ainetevahelised seosed

- eesti keel- lugemisoskuse arendamine, teksti mõistmine, jutustamisoskuse arendamine, sõnavara rikastamine, lühendite kasutamine;
- matemaatika- pikkuse ja temperatuuri mõõtmine, tabelite ja graafikute koostamine, andmete analüüsimine ja tõlgendamine, plaani joonestamine;
- inglise keel- võõrsõnade teadvustamine, mille algkeel on inglise keel;
- kunst ja tööõpetus- esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.
- loodusõpetus – looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng, säästlik tarbimine, keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.
- muusika- kuulamisega seotud harjutused;

Ülekoolilised ja koolidevahelised üritused ja projektid

- perepäevade tähistamine- pereväärtuste olulisus
- kooli aastapäeva tähistamine – käitumisreeglite järgimine, oma kooli tunde kasvatamine
- kadrikarneval- Eesti rahvakultuuri tutvustamine
- kodanikupäev - kodanikutunde kasvatamine

- advendihommikud - õpilastes esinemisoskuse arendamine
- vabariigi aastapäeva tähistamine- isamaaline kasvatus
- tuleohutuspäev- käitumine ohuolukorras
- helkurikampaania- turvalise käitumise vajalikkus
- spordiüritused – sotsiaalsete oskuste arendamine
- teatrikülastused – käitumisreeglite järgimine
- projekt “Unustatud mõisad” – kodukoha väärtustamine, käitumisreeglite järgimine

Füüsiline õpikeskkond

Oluline on kasutada õppematerjale, mis aitavad õpitavat illustreerida, seostada, täiendada ja rakendada. Õpikeskkonda kujundades saab õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlas, seina- ja kontuurkaardid;
- 3) filmid
- 4) ETV saated
- 5) IKT-põhine õppematerjal www.koolielu.ee ja www.miksike.ee; veebisõnaraamatud
- 6) skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;

temaatiline lisakirjandus

V klass

TERVIS

Tervis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused.	Õpilane 1) kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest mõistetest lähtuvalt; 2) teab enda põhilisi tervisenäitajaid ning oskab mõõta ja hinnata kehakaalu, kehapikkust, kehatemperatuuri ning pulsisagedust; 3) nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; 4) kirjeldab üldisi stressi tunnuseid ja stressiga toimetuleku võimalusi.

Tervislik eluviis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted. Toitumist mõjutavad tegurid Kehalise aktiivsuse vormid ja põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.	Õpilane 1) oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus; 2) kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid; 3) teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid; 4) oskab plaanida oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest; 5) väärtustab tervislikku eluviisi.

Murdeiga ja kehalised muutused

Õppesisu	Õpitulemused
Murdeiga inimese elukaares. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine	Õpilane 1) kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega; 2) aktseptib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda; 3) teab, et murdeiga on varieeruv ning igapähele on oma arengutempo; 4) teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste

	sugutunnuste seost soojätkamisega.
--	------------------------------------

Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise valikud tehes; iseenda vastutus. Vahendatud suhtlemine.</p> <p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid; 2) selgitab, miks on liikluseeskiri kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida; 3) teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning oskab abi kutsuda; 4) mõistab meedia kaudu suhtlemisel ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest; 5) demonstreerib õpituatsioonides, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ning teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetus, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus; 6) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele; 7) väärtustab turvalisust ja ohutut käitumist.

Haigused ja esmaabi

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Levinumad laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS.</p> <p>Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumite korral.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi; 2) teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest; 3) kirjeldab, kuidas hoida ära õnnetusjuhtumeid ning kuidas ennast ja teisi abistada õnnetusjuhtumite korral; 4) teab, kuidas ohuolukorras turvalistelt käituda ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpituatsioonides lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik, päikesepiste jm). 5) nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid kasutada

Keskkond ja tervis

Õppesisu	Õpitulemused
Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis	Õpilane

heaolu tagajana.	<ol style="list-style-type: none">1) kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukohta loodus- ja tehiskeskkonnast;2) toob näiteid tegurite kohta, mis mõjutavad elukeskkonna turvalisust ja tervislikkust;3) kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele
------------------	---

Praktilised tööd ja IKT rakendamine:

- Teemakohtased videod, presentatsioonide, plaanide ja tabelite koostamine.
- Veebist informatsiooni otsimine

VI klass

SUHTLEMINE

Mina ja suhtlemine

Õppesisu	Õpitulemused
Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine.	Õpilane 1) analüüsib enda iseloomujooni ja -omadusi, väärtustades endas positiivset; 2) mõistab enesehinnangut mõjutavaid tegureid ja enesehinnangu kujunemist; 3) mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli.

Suhtlemine teistega

Õppesisu	Õpitulemused
Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. Ei ütlemine ennast ja teisi kahjustava käitumise puhul.	Õpilane 1) teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust; 2) kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele; 3) demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise jt tõhusa suhtlemise võtteid; 4) mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada; 5) teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele ja toob näiteid eelarvamuste mõju kohta igapäevasuhtluses; 6) eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele; 7) teab, et ei ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning demonstreerib õpituatsioonis kehtestava käitumise võtteid.

Suhted teistega

Õppesisu	Õpitulemused
Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhetes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve.	Õpilane 1) kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise)

<p>Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikute iseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed.</p> <p>Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.</p>	<p>toimimist igapäevaelus;</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta; 3) väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist; 4) demonstreerib õpituatsioonis oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast ning väärtustab empaatilist suhtlemist; 5) väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat; 6) kirjeldab kaaslaste mõju ja survet otsustele, mõistab otsuste tagajärgi; 7) mõistab isiku iseärasusi, teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi; 8) nimetab ning väärtustab enda ja teiste positiivseid omadusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.
---	--

Otsustamine ja konfliktid ning probleemilahendus

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel.</p> <p>Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab probleemide erinevaid lahendusviise ja oskab neid õpituatsioonis kasutada; 2) kirjeldab erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid ning mõistab nende tagajärgi; 3) selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut; 4) selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktseptib konflikte kui osa elust; 5) teab konfliktide lahendamise tõhusaid viise ja demonstreerib neid õpituatsioonis.

Positiivne mõtlemine

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi; 2) väärtustab positiivset mõtlemist.

III kooliaste

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

9. klassi lõpetaja:

- 1) teab nimetada ja demonstreerib õpituatsioonis mõningaid enesekasvatuse viise;
- 2) teab, mis on tervislik eluviis, oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid ja analüüsida enda vastutust valikutes, sh tulevast haridusest ja tööelu kavandades;
- 3) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise tähtsust igapäevaelus;
- 4) teab, mis arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 5) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles; väärtustab seksuaalõigusi;
- 6) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades;
- 7) kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele ning demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 8) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 9) teab ning oskab otsida olulisi infoallikaid terviseabe ja -abi saamiseks ning demonstreerib õpituatsioonis esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist ohuolukordades;
- 10) teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid; väärtustab sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana;
- 11) teab inimest abistavate elukutsete töö sisu ja eeldatavaid võimeid, isiksuseomadusi jms ning analüüsib enda sobivust selleks tööks.

Läbivad teemad

- Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine
 - ametite tutvustamine;
 - koostööoskuse kujundamine;
 - elukeskkonna teema: kuidas elukutsevalik mõjutab elukohavalikut ja vastupidi;
 - oma huvide teadvustamine;
 - praktiline enesevaatlus
- Keskkond ja jätkusuutlik areng
 - keskkonda hoidvad väärtushinnangud ja käitumisnormid;
 - elektri kasutamine ja säästmine
 - sotsiaalse aktiivsuse olulisus
 - keskkonna kui terviku väärtustamine
 - metsahoid;
- Kultuuriline identiteet
 - mitmekultuurilisuse teemaga seonduvalt inimese teema käsitlemine;
 - aastaajalised muutused inimeste elus tänapäeval ja minevikus;
 - sallivus;
 - diskrimineerimise taunimine;
- Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus
 - ühistegevused (uurimistööd, rühmatööd, projektid), millega arendatakse õpilastes koostöövalmidust ning ühiste otsuste tegemise kogemusi;

- kodanikukohustused koduloomade eest hoolitsemisel
- Tehnoloogia ja innovatsioon
 - IKT kaasutamine õppeprotsessis;
 - infotehnoloogia kasutamisega seostuvad sotsiaalsed ja eetilised aspektid;
- Teabekeskond
 - kriitilise teabeanalüüsioskuse arendamine, eri allikatest saadud teabe võrdlemine (nt ilmaennustused)
 - teabe edastamisel selekteerimisioskuse arendamine (mis võib saada avalikuks, mida “kõik” tohivad teada);
 - olukorrad, mis nõuavad täpse info edastamist (nt õnnetusjuhtumid)
- Tervis ja ohutus
 - inimese väärast käitumisest tulenevad ohud;
 - ilmastikunähtustega seotud ohud;
 - tervislik toitumine, hammaste tervishoid;
 - hügieen;
 - puhkamise tähtsus, päevaplaani vajalikkus;
 - uimastite kahjulikkus;
 - ühistegevused, millega arendatakse sotsiaalseid oskusi;
 - ohud keskkonnas, eksimine looduses;
 - sõidukite liikumissuuna, kiiruse ja kauguse hindamine;
- Väärtused ja kõlblus
 - korralikkuse, hoolsuse, süstemaatilise, järjekindluse, püsivuse ja aususe kasvatamine
 - ühistegevused, millega arendatakse sotsiaalseid oskusi
 - inimese elukeskkond

Ainetevahelised seosed

- eesti keel- lugemisoskuse arendamine, teksti mõistmine, jutustamisioskuse arendamine, sõnavara rikastamine, lühendite kasutamine;
- matemaatika- pikkuse ja temperatuuri mõõtmine, tabelite ja graafikute koostamine, andmete analüüsimine ja tõlgendamine, plaani joonestamine;
- inglise keel- võõrsõnade teadvustamine, mille algkeel on inglise keel;
- kunst ja tööõpetus- esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.
- loodusõpetus – looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng, säästlik tarbimine, keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.
- muusika- kuulamisega seotud harjutused;

Ülekoolilised ja koolidevahelised üritused ja projektid

- perepäevade tähistamine- pereväärtuste olulisus
- kooli aastapäeva tähistamine – käitumisreeglite järgimine, oma kooli tunde kasvatamine
- kadrikarneval- Eesti rahvakultuuri tutvustamine
- kodanikupäev - kodanikutunde kasvatamine

- advendihommikud - õpilastes esinemisoskuse arendamine
- vabariigi aastapäeva tähistamine- isamaaline kasvatus
- tuleohutuspäev- käitumine ohuolukorras
- helkurikampaania- turvalise käitumise vajalikkus
- spordiüritused – sotsiaalsete oskuste arendamine
- teatrikülastused – käitumisreeglite järgimine
- projekt “Unustatud mõisad” – kodukoha väärtustamine, käitumisreeglite järgimine

Füüsiline õpikeskkond

Oluline on kasutada õppematerjale, mis aitavad õpitavat illustreerida, seostada, täiendada ja rakendada. Õpikeskkonda kujundades saab õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlas, seina- ja kontuurkaardid;
- 3) filmid
- 4) ETV saated
- 5) IKT-põhine õppematerjal www.koolielu.ee ja www.miksike.ee; veebisõnaraamatud
- 6) skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;

temaatiline lisakirjandus

VII klass

INIMENE

Inimese elukaar ja murdeea koht selles

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.</p> <p>Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none">1) iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseast täiskasvanuikka;2) kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid;3) toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma eluteed kujundades;4) kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja - karistust ning enesesisendust.

Inimese mina

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine. Konfliktide vältimine ja lahendamine.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none">1) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;2) kirjeldab positiivse endassesuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi;3) kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramiseks;4) väärtustab enesekasvatust ning toob näiteid enesekasvatuse võtte kohta;5) kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi;6) demonstreerib õpitu olukorras tõhusaid konfliktide lahendamise viise.

Inimene ja rühm

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none">1) iseloomustab erinevaid rühmi ja toob näiteid enda kuuluvuse kohta erinevatesse rühmadesse;2) võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;3) mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselul toimimisel ning korraldamisel;

	<ol style="list-style-type: none"> 4) kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi; 5) demonstreerib õpituatsioonis toimetulekut rühma survega; 6) selgitab sõltumatus ja autoriteedi olemust inimsuhetes.
--	---

Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus.</p> <p>Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallega. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, ohuolukordade ärahoidmine, ei ütlemine, kehtestav käitumine, abi andmine ja abi kutsumine; 2) demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalga korral; 3) eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid ning tähtsustab seaduste rolli laste tervise kaitsel; 4) kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju tervisele.

Inimese mina ja murdeea muutused

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Varane ja hiline küpsemine – igäühel oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhetes ja turvaline seksuaalkäitumine.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi; 2) selgitab, milles seisneb suguküpsus; 3) kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks; 4) selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist; 5) kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist; 6) kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes; 7) selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

- Teemakohased videod, presentatsioonide, plaanide ja tabelite koostamine.
- Veebist informatsiooni otsimine.

VIII klass

TERVIS

Tervis

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisega seotud valikuid. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid.</p> <p>Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none">1) kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost;2) kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt;3) analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpituolukorras tõhusaid viise, kuidas langetada otsuseid tervisega seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega;4) analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärsust;5) analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu;6) analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;7) analüüsib oma igapäevatoitu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele;8) selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele;9) oskab plaanida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana;10) selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid;11) kirjeldab stressiga toimetuleku viise ning eristab tõhusaid toimetulekuviise mittetõhusatest, teab abi ja toetuse võimalusi;12) kirjeldab kriisi olemust ning seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi.

Suhted ja seksuaalsus

Õppesisu	Õpitulemused
<p>Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng.</p> <p>Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none">1) kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis;2) demonstreerib õpituolukorras oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö,

<p>tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.</p>	<p>teeneteise eest hoolitsemine;</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) väärtustab tundeid ja armastust suhetes; 4) selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus; 5) kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise; 6) selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhtes; 7) selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele; 8) kirjeldab tõhusaid rasestumisvastaseid meetodeid; 9) kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi; 10) teab, mis on HIV ja AIDS; teab HIVi nakatumise teid ning nakatumise vältimise võimalusi; 11) eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest; 12) väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhtes ning kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi; 13) teab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes
--	---

Turvalisus ja riskikäitumine

Oppesisu	Õpitulemused
<p>Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades</p>	<p>Õpilane</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule; 2) kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaelust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil; 3) kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb; 4) kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades; 5) teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral; 6) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid õnnetusjuhtumite ja traumade korral (nt kuumakahjustus, teadvusekaotus, südameseiskumine, uppumine jne).

Inimene, valikud ja õnn

Õppesisu	Õpitulemused
Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteetid elus. Mina ja teised kui väärtus. Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.	Õpilane: 1) analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus; 2) mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

- Teemakohased videod, presentatsioonide, plaanide ja tabelite koostamine.
- Veebist informatsiooni otsimine.

Ajaloo ainekava

1. Ajaloopädevus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

2. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonnas

Väärtuspädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhendada ajalugu ja ühiskonnaõpetus; lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse süvendab usundiõpetus. Inimeseõpetus ja usundiõpetus toetavad väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele kujundavad ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus.

Enesemääratluspädevust - suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme - toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatikapädevust - suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades - toetavad kõik valdkonna õppeained.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärged, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valima sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

3. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste ja isikute kaudu;
- 3) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ning arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet ning allikate usaldusväärsust;
- 5) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ja oma rolli kultuuripärandi säilitajana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 6) mõistab ühiskonna mitmekesisust, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- 7) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

4. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooa. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloo, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajaloo perioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua sild mineviku ja nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust ning paljusid Eesti ajaloo probleeme.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, Internet, erinevad inimesed ning paigad. Seda kogemust koolis õpituga ühendades kujuneb õpilasel arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Ajalootundides peab õpilastele tutvustama erinevaid ajalookäsitlusi neist ühtki peale surumata. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajaloo uurija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- ajas orienteerumise oskus, oskus analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;
- küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
- funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste taset kirjeldatakse kooliastme lõpul õpitulemustena.

Õppetegevuses on oluline rakendada mitmekesist metoodikat, mis võimaldab õpilastel aktiivselt osaleda õppetegevuses, arendada oma õpioskusi, teha järeldusi, kujundada ja väljendada oma arvamust ajaloosündmuste või -nähtuste kohta. Ajaloo probleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

II kooliaste

Läbivad teemad

- Elukestev õpe ja karjääri planeerimine
 - ◇ aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu;
 - ◇ täitma erinevaid rolle muutuvas õpi-, elu- ja töökeskkonnas;
 - ◇ kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid.
- Keskkond ja jätkusuutlik areng
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks;
 - ◇ leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.
- Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks;
 - ◇ aidata mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme;
 - ◇ selgitada kodanikualgatuse tähendust;
 - ◇ toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises.
- Kultuuriline identiteet
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumisladi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.
- Teabekeskond
 - ◇ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.
- Tehnoloogia ja innovatsioon
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.
- Tervis ja ohutus
 - ◇ käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.
- Väärtused ja kõlblus
 - ◇ taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Ainetevahelised seosed

- eesti keel - suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainealast sõnavara ja väljendusrikast keelt ning järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.
- inglise keel - teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.
- matemaatika - ajaarvamine; ressursside planeerimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust, mõista selle sotsiaalset, kultuurilist ja personaalset tähendust.
- loodusõpetus - looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise ja mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine
- ühiskonnaõpetus, inimeseõpetus - ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg, kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine; oskus hinnata tehnoloogia rakendamise kaasnevaid võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.
- kunst - Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemade käsitlemine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur ning loominguline eneseväljendusoskus.
- kehaline kasvatus - suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku eluviisi järgides.

Ülekoolilised ja koolidevahelised üritused ja projektid

- Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva tähistamine koolis– parandada õpilaste teadlikkust riigi ühesehitusest, riigi tunnustest, Eesti Vabariigi ajaloo.
- kodanikupäeva tähistamine koolis– tutvustada ja rõhutada Eesti Vabariigi kodaniku õigusi ja kohustusi
- kooli sünnipäeva tähistamine koolis– õpetada väärtustama meie kooli ajaloolist mõisamaja, traditsioone.
- Julius Oro sünniaastapäeva tähistamine koolis– õpetada väärtustama Eesti lastekirjaniku Julius Oro loomingut.
- õppekäigud- õpib tundma Eesti Vabariigi ajalugu; kujundada turvalist ja üksteisest hoolivat kollektiivi.

V klass

Ajaarvamine

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Ajaarvamine“ läbimise järel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase <i>sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine</i>;2) kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;3) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;4) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;5) kasutab ajalookaarti	<p>Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu</p>

Ajalooallikad

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Ajalooallikad“ läbimise järel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest;2) töötab lihtsamate allikatega;3) kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas	<p>Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.</p>

Eluolu

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Eluolu“ läbimise järel õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) kirjeldab mõnda minevikusündmust, mineviku inimeste eluolu;	<p>Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.</p>

2) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; 3) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu; 4) kasutab ajalookaarti	
--	--

Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud

Õpitulemused	Õppesisu
Teema „Ajaloosündmused ja ajaloolised isikud“ läbimise järel õpilane: 1) kirjeldab mõnda minevikusündmust, inimeste eluolu minevikus; 2) leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid; 3) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu; 4) kasutab ajalookaarti.	Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.

Füüsiline õppekeskkond

Oluline on kasutada õppematerjale, mis aitavad õpitavat illustreerida, seostada, täiendada ja rakendada. Õpikeskkonda kujundades saab õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 7) töövihik, töölehed;
- 8) ajalooatlas, seina- ja kontuurkaardid;
- 9) filmid
- 10) ETV saated
- 11) IKT-põhine õppematerjal www.koolielu.ee ja www.miksike.ee; veebisõnaraamatud
- 12) skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;
- 13) temaatiline lisakirjandus: ajaloolugemikud, ainekirjandus

Praktilised tööd

- praktiline harjutamine(sajandite lugemine ja tundmine), ajatelje koostamine
- mõisteskeemi koostamine (kiri)
- viikingilaeva joonistamine
- ruunikiri
- töö arvutiga, linnaplaanilt info otsimine
- rehielamu ja kõrvalhoonete joonistamine
- kronoloogia koostamine (Eesti Vabariigi tekkimine)
- kaarditöö

Õppekäigud

- Ajaloomuuseum
- Tallinna Linnamuuseum

VI klass

Muinasaeg

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Muinasaeg” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;</p> <p>2) näitab kaardil ning põhjendab, miks ja millistes piirkondades sai alguse põlluharimine;</p> <p>3) teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutuselevõtmine;</p> <p>4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim</i>;</p> <p>5) teab, et Eesti esimesed asustusala olid Pulli ja Kunda inimasula, ja näitab neid kaardil.</p>	<p>Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine;</p> <p>Ajalugu ja ajalooallikad, kuidas allikmaterjale tõlgendada;</p> <p>Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus</p> <p>1) kiviaja inimese tegevusalad</p> <p>2) põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng</p> <p>3) metallide kasutuselevõtmine</p> <p>4) Eesti muinasaja üldiseloostus: Pulli, Kunda</p>

Vanad Idamaad

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Vanad Idamaad” läbimise järel õpilane</p> <p>1) selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat;</p> <p>2) selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse ning Mesopotaamia näitel;</p> <p>3) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiin, matemaatika, astronoomia, kirjandus, kujutav kunst,</p>	<p>Vanaaja sisu ja üldiseloostus</p> <p>1) ajalised piirid</p> <p>2) looduslikud olud</p> <p>Vana-Egiptus</p> <p>1) Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon</p> <p>2) eluolu</p> <p>3) religioon</p> <p>4) kultuurisaavutused</p>

<p>Egiptuse püramiidid, Babüloni rippaiad; teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;</p> <p>4) teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon, selgitab, mis on Vana Testament;</p> <p>5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>tsivilisatsioon, linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester</i>;</p> <p>6) teab, kes olid järgmised isikuid ja iseloomustab nende tegevust: Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurapi, Mooses, Taavet.</p>	<p>Mesopotaamia</p> <p>1) sumerite linnriigid, leiutised: ratas, potikeder</p> <p>2) Hammurapi seadused</p> <p>3) eluolu</p> <p>4) religioon</p> <p>5) kultuurisaavutused</p> <p>Iisraeli ja Juuda riik</p> <p>1) ainujumala usk</p> <p>2) Vana Testament</p>
--	---

Vana- Kreeka

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Vana-Kreeka” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat, Spartat, riigi laienemist hellenismi perioodil;</p> <p>2) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;</p> <p>3) tunneb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal;</p> <p>4) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;</p> <p>5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, Trooja sõda, hellenid, tähestik</i>;</p> <p>6) teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles, Aleksander Suur.</p>	<p>Vanim kõrgkultuur Euroopas</p> <p>1) Kreeka loodus ja rahvastik</p> <p>2) Kreeta ja Mükeene kultuur</p> <p>Kreeka linnriigid</p> <p>1) ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas</p> <p>2) linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale</p> <p>3) Aleksander Suure sõjaretk ja maailmariigi tekkimine</p> <p>Vana-Kreeka kultuur ja eluolu</p> <p>1) kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana</p> <p>2) olümpiamängud</p> <p>3) religioon ja mütoloogia</p> <p>4) Homeroose kangelaseepika</p> <p>5) ajalookirjutus: Herodotos</p> <p>6) teater</p> <p>7) kunst: arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal</p> <p>8) hellenite igapäevaelu</p> <p>9) hellenistlik kultuur</p> <p>10) Vana-Kreeka kultuuri tähtsus</p>

--	--

Vana-Rooma

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Vana-Rooma” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;</p> <p>2) teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;</p> <p>3) selgitab Rooma riigikorda eri aegadel;</p> <p>4) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;</p> <p>5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel</i>;</p> <p>6) teab, kes olid järgmised isikuid ja iseloomustab nende tegevust: Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus, Jeesus Kristus.</p>	<p>Rooma riigi tekkimine</p> <p>1) looduslikud olud</p> <p>2) Rooma linna tekkimine</p> <p>3) kuningad</p> <p>4) vabariigi algus</p> <p>Rooma vabariik</p> <p>1) ühiskondlik korraldus</p> <p>2) Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal</p> <p>3) kodusõjad Roomas. Caesar. Vabariigi lõpp</p> <p>Rooma keisririik</p> <p>1) ühiskondlik korraldus. Augustus</p> <p>2) Rooma impeerium ja selle lõhenemine</p> <p>Vana-Rooma kultuur ja eluolu</p> <p>1) rahvas ja eluolu</p> <p>2) Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn</p> <p>3) kunst ja arhitektuur</p> <p>4) avalikud mängud</p> <p>5) Rooma õigus</p> <p>6) ristiusu teke. Uus Testament</p>

Füüsiline õpikeskkond

Oluline on kasutada õppematerjale, mis aitavad õpitavat illustreerida, seostada, täiendada ja rakendada. Õpikeskkonda kujundades saab õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlas, sein- ja kontuurkaardid;
- 3) filmid
- 4) ETV saated;
- 5) IKT-põhine õppematerjal www.koolielu.ee ja www.miksike.ee; veebisõnaraamat
- 6) skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;
- 7) temaatiline lisakirjandus: ajaloolugemikud, aimekirjandus

Praktilised tööd

- praktiline harjutamine, ajatelje koostamine
- mõisteskeemi koostamine (kiri)
- linnriigi plaani joonistamine
- kiilkiri
- töö arvutiga, info otsimine
- kronoloogia koostamine
- kaarditöö

Õppekäigud

- Ajaloomuuseum

Hindamine

Ajaloo õpitulemusi hinnates lähtutakse õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide hindamiskäsitlusest. Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase

teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavate õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on mitmekesised, sisaldavad suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd ning jutustuse kirjutamist. Ajalooallikatega töötades analüüsitakse lisaks allika sisule allika usaldusväärsust info edasikandmisel. Lühijutu ning kirjelduse puhul hinnatakse ülesehituse loogikat ja tervikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti, stiili ja õigekirja.

III kooliaste

Läbivad teemad

- **Keskkond ja jätkusuutlik areng** – inimtegevuse mõju keskkonnale - looduskeskkond, sotsiaal- ja majanduskeskkond ja kultuurikeskkond. Globaalprobleemide teadvustamine ja üksikisiku osa probleemide lahendamisel. Jätkusuutliku arengu põhimõtted, nende järgimine ühiskonnas. Riiklik poliitika. Ja selle teostamine.
- **Kultuuriline identiteet** - eestlased kui Euroopa vanim põlisrahvas oma iidsetel territooriumil Rahva ühtekuuluvuse tunde osa eestlaste püsijäämisel läbi ajaloo pöördeliste sündmuste. Kultuurilise seose osast Euroopa ja maailma kultuuridega.
- **Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus** – loovuse osa inimkonna arengus, ettevõtluse areng läbi sajandite ja sellest tulenevate seaduspärasuste arvestamise võimalustest tänapäeva ettevõtluses. Kodanikuksolemise tähendus. Õiguste ja kohustuste seos. Karjäärinõustamise vajalikkus tänapäeval.
- **Tervis ja ohutus** - inimeste eluea pikenemine seoses arstiteaduse ja tehnoloogia arenguga. Tehnoloogia arenguga kaasnevad ohud inimestele ja nende teadvustamise vajadus. Ohtude ennetava tegevuse tähtsus. Inimarengu uuringutega tutvumine, rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus maailma ohustatud piirkondades.
- **Väärtused ja kõlblus** – õpilastes väärtushinnangute kujundamine kõlbeliseks käitumiseks koolis ja väljaspool kooli. õpetajate, kodu ja ühiskonna koostöona. Mõistete tolerantsus ja nulltolerantsus, kompromiss ja konsensus teadvustamine igapäevases suhtlemises. Positiivsete isiksusomaduste, korralikkus, hoolekus, kohusetundlikkus ja järjekindlus, ausus ja abivalmidus, kujundamine aineõpetuse kaudu.
- **Teabekeskond** – meedia osa arvestamine igapäevases õppetöös. Õpilaste suunamine tarbima infoallikatest saadavat teavet.
- **Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine** – Ühiskonnaõpetuse praktikumide kaudu õpihuvi jätkusuutlikkusest läbi aegade (vanusepiiranguteta). Eneseanalüüsi teostades, oma võimeid ja huve tundma õppides, õige õpitee valmine tööturunõudeid arvestades. Riiklikust tööturupoliitikas. Töötuseprobleem ja väljaränne.

Ainetevahelised seosed

- matemaatika – ajaarvamine ajaloos, sajand, aastatuhat eKr ja tänapäeval. Ajavahemike arvutamine. Protsendi leidmine ühiskonnaõpetuse majandusõppe teemade puhul, demograafilistes protsessides jm. Araabia ja rooma numbrid. Matemaatika areng muistsetes tsivilisatsioonides ja matemaatikateadmiste rakendamisest tulenenud inimkonna areng kuni tänapäeva.
- keemia – keemia ja alkeemia mõisted, tähendus.
- geograafia – ajalookaardiga töötades süvendatakse geograafiatundides omandatud teadmisi ja viiakse õpilased ajaloos erinevatele geograafilistele paikadele. Tekib sild oleviku ja mineviku vahel.

- kehaline kasvatus – muistsed olümpiamängud, tänapäeval toimuvad spordivõitlused ja kehakultuuri viljelemise tähtsus elanike hulgas kui tervise tugevdaja.
- oskusained – maailma kultuuripärandi tunmaõppimisega seose loomine.
- loodusõpetus – globaalprobleemid, jätkusuutlik areng, keskkonnasõbralik/säästlik eluviis. Kultuurtaimed tänapäeval, nende areng. Maaviljeluse areng läbi sajandite.
- eesti keel ja kirjandus – kõne ja keele arengust ürgajast alates. Tänapäeval eesti keeles kasutusele võetavad uued sõnad (taristu jt), keeleareng läbi ajaloo. Kirjanduse teke muistsetes tsivilisatsioonides (Sinuhe jutustus jt), Ajaloolase kirjanduse, ka ajakirjanduse, toetav osa ajalooõppimisel. Kriitilise suhtumise kujundamine erinevatel ajaloo perioodidel kirjutatusse.
- füüsika – astronoomia areng, füüsikaliste teadmiste rakendamine teaduse ja tehnika arengus. Tööstuslik pööre ajaloos jt.

Ülekoolilised ja koolidevahelised üritused ja projektid

- kooli sünnipäeva tähistamine koolis-kooli ajalooga seoses kooli kui institutsiooni ja hariduse tähtsustamine
- kodanikupäeva tähistamine koolis-ajaloolises arengus inimese ja ühiskonna seos, riigi ja kodaniku vahelise seose kujunemine
- Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva tähistamine koolis-patriotismitundest ja selle mõjust inimtegevusele ajaloo protsessis
- adventihommikud- usundite ajaloost ja väärtushinnangute kujunemine seoses uskumustega, kristluse ja kiriku osast inimeste kõlbelisel kasvatamisel, kultuuri ja hariduse levitamisel
- emakeelepäeva tähistamine koolis- keel kui rahvuse ühtekuuluvuse kandja, selle hoidmise ja kaitsmise vajadus läbi aegade.

VII klass

Maailm keskajal 476–1492

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Maailm keskajal 476–1492” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi, kiriku osa keskaja ühiskonnas kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana; teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad; iseloomustab keskaegse linna eluolu</p> <p>2) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist;</p> <p>3) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;</p> <p>4) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;</p> <p>5) toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused;</p> <p>6) nimetab Eesti muinasmaakondi ning suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust;</p> <p>7) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik;</p> <p>8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, mošee, Meka</i>;</p> <p>9) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Karl Suur ja</p>	<p>Keskaja koht maailma ajaloos</p> <p>1) keskaja ühiskonna üldiseloomustus</p> <p>2) periodiseering</p> <p>3) ühiskonnakorraldus</p> <p>4) läänikord</p> <p>5) eluolu ja maailmapilt</p> <p>Kirik ja kultuur keskajal</p> <p>1) ristiusu õpetuse alused</p> <p>2) kiriku osa ühiskonnas</p> <p>3) ristsõjad</p> <p>4) keskaja ülikoolid ja teadus</p> <p>5) romaani ja gooti stiil</p> <p>Frangi riik</p> <p>1) Frangi riigi teke</p> <p>2) riik Karl Suure ajal</p> <p>3) Frangi riigi jagunemine</p> <p>4) kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa, Araablased</p> <p>1) Araabia ühiskond</p> <p>2) Muhamed. Islam</p> <p>3) araabia kultuur ja selle mõju Euroopale</p> <p>Bütsants</p> <p>1) Bütsantsi tugevuse põhjused</p> <p>2) Justinianus I</p> <p>3) Vana-Vene riigi teke</p> <p>Linnad ja kaubandus</p> <p>1) linnade teke ja eluolu</p> <p>2) hansakaubandus Põhja-Euroopas</p> <p>3) tsunftikord</p> <p>4) linnade valitsemine</p> <p>Põhja-Euroopa ja Eesti</p> <p>1) Skandinaavia eluviis ja ühiskond</p> <p>2) viikingite retked</p> <p>Eesti keskajal</p>

Justinianus I.	1) eluolu muinasaja lõpus 2) muinasmaakonnad 3) muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine 4) ühiskonna struktuur. Valitsemine 5) Liivi ordu. Linnad Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel 1) Saksa-Rooma keisririik 2) parlamendi kujunemine Inglismaal 3) Prantsusmaa ühendamise 4) eluolu keskajal
----------------	--

Maailm varauusajal 1492–1600

Õpitulemused	Õppesisu
1) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon; 2) iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju; 3) seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi; 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>maadeavastused</i> , <i>reformatsioon</i> , <i>protestandid</i> , <i>luteri usk</i> , <i>renessanss</i> , <i>humanism</i> ; 5) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Kolumbus, Martin Luther, Leonardo da Vinci.	Ühiskond varauusajal 1) uue maailmapildi kujunemine 2) tehnoloogia areng 3) majanduslikud suhted 4) humanism 5) kujutav kunst, Leonardo da Vinci Suured maadeavastused 1) Ameerika avastamine 2) maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther Eesti 16. sajandil 1) reformatsioon 2) haldusjaotus ja linnad 3) Liivi sõja põhjused ja tagajärjed

Füüsiline õppekeskkond

Õpikeskkonda kujundades saab õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlas;
- 3) ETV saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>), nt Muinas-TV „Keskaegne maja”;
- 4) IKT-põhine õppematerjal: interaktiivsed materjalid, nt www.koolielu.ee ja

www.miksike.ee; veebisõnaraamatud, kahoot, presentatsioonide koostamine, histrodamus.ee, jeopardy.com

5) seinakaardid, skeemid ja tabelid, illustratiivne materjal;

6) temaatiline lisakirjandus: allikad, ajaloolugemikud, aimekirjandus, temaatiline ilukirjandus.

7) muuseum, ajalooline keskkond: keskaegne linn, kirik, muuseum, arhiiv, arheoloogilised paigad, muinaslinnused, ordu- ja piiskopilinnused jm.

VIII klass

Maailm 1600–1815

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Maailm 1600–1815” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;</p> <p>2) iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;</p> <p>3) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;</p> <p>4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;</p> <p>5) teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil;</p> <p>6) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;</p> <p>7) iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni;</p> <p>8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>valgustus, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism</i>;</p> <p>9) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire.</p>	<p>Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas</p> <p>1) absolutismi kujunemine, Louis XIV</p> <p>2) valgustusfilosoofia</p> <p>3) Inglise kodusõda ja restauratsioon</p> <p>4) Inglismaa ja Prantsusmaa</p> <p>5) 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II</p> <p>Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus</p> <p>1) valitsemine: keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord</p> <p>2) Põhjasõda, Peeter I</p> <p>3) Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil</p> <p>4) muutused majanduses ja poliitikas</p> <p>5) vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna)</p> <p>USA iseseisvumine</p> <p>1) Iseseisvussõda</p> <p>2) USA riiklik korraldus</p> <p>Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu</p> <p>1) Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg</p> <p>2) Napoleoni reformid</p> <p>3) Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos</p>

	Kultuur 1) barokk 2) klassitsism
--	---

Maailm 1815–1918

Õpitulemused	Õppesisu
Teema „Maailm 1815–1918” läbimise järel õpilane: 1) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite; 2) iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas; 3) selgitab Eesti iseseisvumist; 4) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi; 5) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi; 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism</i>	Industriaalühiskonna kujunemine 1) tööstuslik pööre 2) vabrikutootmine 3) linnastumine 4) industriaalühiskonna sotsiaalne pale 5) 19. sajandi poliitilised õpetused Rahvuslus ja rahvusriigid 1) rahvusluse tõus Euroopas 2) rahvusriigi loomine Saksamaa näitel 3) Saksa keisririik Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul 1) Vene impeeriumi äärealade poliitika 2) talurahvaseadused 3) rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused 4) venestusaeg 5) 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed Esimene maailmasõda 1) uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas 2) sõja põhjused, kulg ja tagajärjed 3) maailmasõja mõju Eestile 4) Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul

	1) eluolu 2) ajakirjandus 3) seltsiliikumine
--	--

Füüsiline õppekeskkond

Õpikeskkonda kujundades võib õpetaja kasutada järgmisi materjale:

- 1) töövihik, töölehed;
- 2) ajalooatlased „Ajaloo atlas põhikoolile“, „Eesti ajaloo atlas“, „Maailma ajalugu“;
- 3) filmid ERRi saadete arhiivist (www.etv.ee/arhiiv.php), näiteks „Eesti aja lood“;
- 5) IKT-põhine õppematerjal: interaktiivsed materjalid, nt www.koolielu.ee ja www.miksike.ee; veebisõnaraamatud, kahoot, presentatsioonide koostamine, histrodamus.ee, jeopardy.com
- 6) seinakaardid, skeemid, tabelid jm illustratiivne materjal;
- 7) temaatiline lisakirjandus: allikad, ajaloolugemikud, populaarteaduslik kirjandus, ilukirjandus;
- 8) ajalooline keskkond, muuseum.

IX klass

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles´ süsteem);</p> <p>2) toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail;</p> <p>3) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;</p> <p>4) iseloomustab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul;</p> <p>5) iseloomustab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;</p> <p>6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvaste Liit, Versailles´ süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu</i>;</p> <p>7) teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson;</p>	<p>Rahvusvaheline olukord</p> <p>1) Pariisi rahukonverents</p> <p>2) poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda</p> <p>3) Rahvasteliidu tegevus ja mõju</p> <p>4) sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas</p> <p>Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed</p> <p>Demokraatia ja diktatuurid 1920.–1930. aastail</p> <p>1) demokraatia ja diktatuuri põhijooned</p> <p>2) demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel</p> <p>3) autoritarism Itaalia näitel</p> <p>4) totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel</p> <p>Eesti Vabariik</p> <p>1) Vabadussõda</p> <p>2) Asutav Kogu: maareform ja põhiseadus</p> <p>3) demokraatliku parlamentarismi aastad</p> <p>4) vaikiv ajastu</p> <p>5) majandus</p> <p>6) kultuur ja eluolu välispoliitika</p> <p>Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel</p> <p>1) uued kultuurinähtused</p> <p>2) teadus</p> <p>3) tehnika areng: aatomiuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film</p> <p>4) kirjandus ja kunst</p>

	5) uued propagandavahendid
--	----------------------------

Teine maailmasõda 1939–1945

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Teine maailmasõda 1939–1945” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) näitab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel;</p> <p>2) iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel, ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi;</p> <p>3) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;</p> <p>4) iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist;</p> <p>5) teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ning tagajärjed;</p> <p>6) teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;</p> <p>7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO.</p>	<p>Rahvusvaheline olukord lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP</p> <p>Sõjategevuse üldiseloomustus</p> <p>1) sõja algus ja lõpp</p> <p>2) sõdivad pooled, rinded</p> <p>3) holokaust</p> <p>4) ÜRO asutamine</p> <p>Eesti Teise maailmasõja ajal</p> <p>1) baaside ajastu</p> <p>2) iseseisvuse kaotamine</p> <p>3) juuniküüditamine</p> <p>4) sõjategevus Eesti territooriumil</p> <p>5) Nõukogude ja Saksa okupatsioonid</p>

Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Teema „Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000” läbimise järel õpilane:</p> <p>1) iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;</p>	<p>Külm sõda</p> <p>1) külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid</p> <p>2) kahepooluselise maailma kujunemine: Trumani doktriin,</p>

<p>2) näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail;</p> <p>3) iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;</p> <p>4) iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;</p> <p>5) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;</p> <p>6) analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;</p> <p>7) iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil;</p> <p>8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon</i>;</p> <p>9) teab, kes olid järgmised isikud, ja iseloomustab nende tegevust: Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar.</p>	<p>Marshalli plaan, Berliini blokaad ja Saksamaa lõhestamine</p> <p>3) kriisid ja sõjad: Kuuba kriis, Berliini müür, Vietnami sõda</p> <p>Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel</p> <p>1) USA ühiskond: sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika</p> <p>2) Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted</p> <p>Kommunistlikud riigid</p> <p>1) kommunistliku süsteemi teke</p> <p>2) NSV Liit: stalinism, sula, stagnatsioon</p> <p>Eesti Nõukogude okupatsiooni all</p> <p>1) piiride muutumine</p> <p>2) repressioonid</p> <p>3) kollektiviseerimine</p> <p>4) industrialiseerimine</p> <p>5) poliitiline juhtimine</p> <p>6) kultuur ja eluolu</p> <p>Kommunistliku süsteemi lagunemine</p> <p>1) <i>perestroika ja glasnost</i></p> <p>2) M. Gorbatšov</p> <p>3) B. Jeltsin</p> <p>4) Saksamaa ühinemine</p> <p>Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine</p> <p>1) Laulev revolutsioon</p> <p>2) Balti kett</p>
--	--

	<p>3) põhiseadusliku korra taastamine</p> <p>Maailm 1990. aastail</p> <p>1) üldülevaade</p> <p>2) Euroopa Liidu laienemine</p> <p>3) NATO laienemine</p> <p>4) uued vastasseisud</p> <p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel</p> <p>1) teaduse ja tehnika areng: aatomiuringud, infotehnoloogia</p> <p>2) massikultuur</p> <p>3) naine ja ühiskondlik elu</p> <p>4) muutused mentaliteedis</p>
--	---

Füüsiline õppekeskkond

- 1) Ajalooatlas, kontuurkaardid, seinakaardid, skeemid ja tabelid.
 - 2) Illustratiivne pildimaterjal, fotod, kroonikafilmid, näiteks filmid „Detsembrikuumus“, „Nimed marmortahvilil“.
 - 3) Eesti Vabariigi põhiseadused, dokumendikogumikud (nt Asutava Kogu dokumendid), allikakogumikud (nt Baltimaade ajaloo lugemik. Avita, 2002; Eesti ajaloo pöörded. Dokumente ja materjale vene õppekeelele gümnaasiumile. Argo, 2008).
 - 4) Ajalooõpetaja käsiraamatud (nt Tagasivaade minevikku, erinevad vaatenurgad. Zvaigsne, 2000; Ajalugu ei ole ainult minevik, minevik ei ole veel ajalugu. EAS, 2004; Holokaust, õppematerjal. EAS, 2007; Kommunistlike režiimide kuritegudest, õppematerjal. Infotrükk, 2009).
 - 5) Elulooraamatud, teemakirjandus, ajaloolane ilukirjandus.
 - 6) Digitaliseeritud ajalehed (www.dea.ee).
 - 7) ERRi saadete arhiiv (<http://etv.err.ee/arhiiv.php>).
 - 8) Dokumentaalsarjad, nt „Tuulepealne maa“, „Eesti aja lood“.
- IKT-põhine õppematerjal: interaktiivsed materjalid, nt www.koolielu.ee ja

www.miksike.ee; veebisõnaraamatud, kahoot, presentatsioonide koostamine, histrodamus.ee, jeopardy.com

1) Muuseum ja ajalooline keskkond.

Praktilised tööd

- kontuurkaardi täitmine
- ristsõnade koostamine ja lahendamine
- mõistekaardi koostamine

Õppekäigud

- Paide Ajakeskuse külastamine
- Ajaloomuuseumi külastus

Hindamine

Ajaloo õpitulemusi hinnates lähtutakse õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide hindamiskäsitlusest. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavate õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on mitmekesised, sisaldavad suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd ning jutustuse kirjutamist. Ajalooallikatega töötades analüüsitakse lisaks allika sisule allika usaldusväärsust info edasikandmisel. Lühijutu ning kirjelduse puhul hinnatakse ülesehituse loogikat ja tervikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti, stiili ja õigekirja.

Ühiskonnaõpetuse ainekava

1. Ühiskonnaõpetuse pädevus

Põhikooli ühiskonnaõpetuse avaram eesmärk on valmistada noori ette ühiskonnas toimetulekuks, toetada õpilase kujunemist ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ühiskonnaliikmeks, kes on valmis terve elu õppima, elama ja töötama demokraatlikus ühiskonnas. Ühiskonnaõpetuse aine peaks toetama noorte sotsiaalse kirjaoskuse kujunemist, aitama luua eeldusi kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks. Täiendatud kontseptsiooni kohaselt on aine keskmes õpilane, kes suhtleb eakohaselt ühiskonna erinevate institutsioonidega oma huvide ja võimaluste järgi.

2. Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonnas

Väärtuspädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhinduda ajalugu ja ühiskonnaõpetus; lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse süvendab usundiõpetus. Inimeseõpetus ja usundiõpetus toetavad väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele kujundavad ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus.

Enesemääratluspädevust - suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme - toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevust toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

Suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatikapädevust - suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades - toetavad kõik valdkonna õppeained.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärke, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valima sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

3. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- 2) oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- 3) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja elluviimises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- 4) väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid: seaduslikkust, vabaduse ja vastutuse seost;
- 5) arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, osalemist ühiskonna arengus ja sidususes, seisab
- 6) vastu kesksete normide rikkumisele ning on seaduskuulekas;
- 7) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna.
- 8) algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel;
- 9) kasutab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oma edasiste õpingute ja teadlike karjääriotsuste kavandamisel ning langetamisel, koostab esmase karjääriplaani.

4. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ning hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvale õppele.

Esimeses kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. Teises ja kolmandas kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku

seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega oma huvide ja võimaluste järgi. Teises kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. Kolmandas kooliastmes lisanduvad Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone, nagu Riigikogu, valitsus, president, kohus, kohalik omavalitsus, riigikontroll, õiguskantsler.

Kuna osale õpilastest võib haridustee lõppeda põhikooliga, on rohkem pööratud tähelepanu poliitika avaldumisele igapäevaelus ning kodaniku rollile poliitikatulemite teadliku tarbijana (nt sotsiaalkaitse süsteemi kasutamine, valla/linna elukorralduses kaasaráäkimine, e-teenuste tarbimine jne).

Majanduse käsitlemine kolmandas kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele (ettevõtlikkus, kutsevalik, tulu tööst, eelarve, tarbimine ja toimetulek), ettevõtlusele (ettevõtte, ressursid, tootlikkus, kasum, konkurents), riigi majanduse reguleerimisele (majanduspoliitika, maksud, maksutulude kasutamine riigi arenguks; õigusrikkumisest tulenev kahju riigi majandusele) ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele (tarbimisühiskond, tööturu tasakaal, varanduslik kihistumine). Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme.

Õppes pööratakse suurt tähelepanu õpilaste õpimotivatsiooni arendamisele. Olulisel kohal on aktiivõppemeetodid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud. Tähtis on viia aine käsitlemine klassiruumist välja ning kasutada igal asjakohasel juhul elusituatsioone (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas).

Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendussuuna võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt tarbijahariduses, kodanikualgatuses, koolielu korraldamises).

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonnasse, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi jne. Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, Interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid Internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

Läbivad teemad

- Elukestev õpe ja karjääri planeerimine
 - ◇ aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu;
 - ◇ täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas;
 - ◇ kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid.
- Keskkond ja jätkusuutlik areng
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks;
 - ◇ leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.
- Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks;
 - ◇ aidata mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme;
 - ◇ selgitada kodanikualgatuse tähendust;
 - ◇ toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises.
- Kultuuriline identiteet
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaidi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.
- Teabekeskond
 - ◇ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.
- Tehnoloogia ja innovatsioon
 - ◇ toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

- Tervis ja ohutus
 - ◇ käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.
- Väärtused ja kõlblus
 - ◇ taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

II kooliaste

Ainetevahelised seosed

- eesti keel- teemad „Rahvaluule“, „Omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus“, „Kodanikuühiskond ja rahvussuhted“, teabekeskond, autori roll
- võõrkeeled- „Kodu ja lähiümbrus“ all kodu ning koduümbrus, „Riigid ja nende kultuur“, Eesti naaberriigid, „Igapäeva elu, õppimine ja töö“ all poeskäik
- ajalugu- kogukonna identiteedi teke, kogukondade kujunemine ja roll, Euroopa tsivilisatsiooni kujunemine, demokraatia kujunemine
- inimeseõpetus-„Suhtlemine teistega“ all eelarvamuste mõju, sugudevahelised erinevused, soorollid, seaduskuulekus, tervisekasvatus, suhtlemine teistega, konfliktide lahendamine, „Turvalisus ja riskikäitumine“ all õnnetusjuhtumite ennetamine, abi kutsumine, internetisuhtluse ohud ja võimalused
- matemaatika- statistilise materjali kasutamine, kulude planeerimine, kell ja kalender
- kunstiõpetus- teema avamine omaloomingus, autoriõigused
- loodusõpetus- planeet Maa, asula elukeskkonnana
- muusikaõpetus- kollektiivis koos muusitseerimine, autoriõigused
- tehnoloogiaõpe- töömaailm, töökultuur, tööhutus, tootmise mõju keskkonnale

Ülekoolilised ja koolidevahelised üritused ja projektid

- 1. septembri aktus- tarkusepäeva tähistamine, hariduse väärtustamine.
- õpetajate päeva tähistamine- õpetaja elukutse väärtustamine, empaatiavõime areng, sotsiaalsete probleemide tunnetamine.
- Perepäev- perekonna ja erinevate peremudelite väärtustamine.
- Kooli aastapäeva tähistamine- kooli kui haridusasutuse väärtustamine, ühiskonnas hariduse rolli hindamine.
- Kadrikarneval- erinevate rahvuslike tavade ja kommetega tutvumine.
- Kodanikupäev- kodanikutunde kasvatamine, ühiskonna ees oma õiguste ja kohustuste teadvustamine.
- Vabariigi aastapäeva tähistamine- eneseteadvuse areng, isamaaline kasvatus, riigi kui institutsiooni sünnipäeva tähistamine.
- Teatrikülastused- sotsiaalsete probleemide analüüs.
- Kontserdid- kultuuri kui ühiskonna osa väärtustamine.
- Vasalemma valla laululaps- indiviidide erisuste aktsepteerimine ja väärtustamine.
- maakonna koolide aineolümpiaadid- oma kooli esindamine, ühiskonnas eksisteeriva võistlusmomendi tunnetamine.
- J.Oro sünniaastapäeva tähistamine- ühiskonnas silmapaistvate inimeste panuse väärtustamine.

VI klass

Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid <i>rahvus, riik, võrdõiguslikkus ja sallivus</i>;2) nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone;3) nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid;4) toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ning nende rikkumise kohta Eestis;5) suhtub sallivalt erinevustesse;6) teab ja hoiab kogukonna traditsioone;7) teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus);8) nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.	<p>Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm);</p> <p>Kultuur rahvusliku identiteedi kandjana;</p> <p>Sooline võrdõiguslikkus;</p> <p>Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere;</p> <p>Euroopa riigid, Eesti naaberriigid</p>

Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus; koostöö

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus</i>;2) nimetab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust;3) nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust;4) teab kodukoha kodanikualgatusi ning	<p>Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus;</p> <p>Noorte-organisatsioonid;</p> <p>Eakohased kodanikualgatused võimalused;</p> <p>Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsiooni-võimalused;</p>

algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral; 5)toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.	
---	--

Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <p>1) seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid <i>inimõigus, seadus, demokraatia</i>;</p> <p>2)iseloostab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid (arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja olla valitud);</p> <p>3) nimetab ja austab inimõigusi;</p> <p>4) teab, et Eesti on demokraatlik vabariik; nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid;</p> <p>5) teab, mis on kohalik omavalitsus; toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta;</p> <p>6) teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma; toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.</p>	<p>Rahva osalemine ühiskonna valitsemises; Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus;</p> <p>Kohalik omavalitsus;</p> <p>Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon;</p> <p>Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne)</p>

Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpitulemused</p> <p>Õpilane:</p> <p>1)kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis;</p> <p>2)märkab ning arvestab erinevaid huve ja võimalusi ning on valmis koostööks ja kokkulepeteks; oskab otsida ning pakkuda abi probleemide lahendamisel;</p> <p>3)toetab oma suhtumise ja tegutsemisega</p>	<p>Õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses;</p> <p>Kooli sisekord (kodukord);</p> <p>Lapse õigused (õigus saada haridust, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</p>

koolidemokraatiat; 4) tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi ning tunneb õigusi ja vastutust.	
--	--

Töö ja tarbimine

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel; 2) teab, kuidas teenitakse raha ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning planeerida oma aega; 3) teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid; 4) iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed; 5) selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale; 6) oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ning tunneb tarbija õigusi. 	<p>Aja ja kulutuste paneerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine;</p> <p>Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööeetika;</p> <p>Teadlik, säästev tarbimine;</p>

Meedia ja teave

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid ning entsüklopeediat; 2) oskab eristada fakti ja arvamust; 3) oskab esitada oma teadmisi ja seisukohti; loob, kasutab ning jagab infot; 4) väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loominguks; tunneb autorina vastutust oma teose eest 	<p>Raamatukogu, Internet;</p> <p>Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon;</p> <p>Autoriõiguste kaitse;</p> <p>Teadlik infotarbimine ja -edastamine</p>

ning teadvustab autorikaitsega seonduvaid probleeme Internetis; 5) tunneb Interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise enesemääramise võimalusi; 6) mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus.	
---	--

Füüsiline õpikeskkond

Põhiline õppetegevus toimub klassiruumis, kus on internetiühendusega arvuti ja filmi vaatamise võimalus. Ühiskonnaõpetuseks vajalikud õppevahendid on:

Kool korraldab valdava osa õppest klassis, kus on:

1)mööbli ümberpaigutamise võimalus rühmatöök ja ümarlauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid;

2)internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.

Kool võimaldab:

1)korraldada õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus jm) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul;

2)kasutada klassiruumis ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid:

- a) Eesti Vabariigi põhiseadus;
- b) ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon;
- c) ÜRO lapse õiguste konventsioon;
- d) ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid;
- e) allikakogumikud, käsiraamatud, erialased teatmeteosed;
- f) elulooraamatud ja teabekirjandus;
- g) auvised, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid;
- h) illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid);
- i) IKT-põhised õppematerjalid;
- j) ajalehed ja ajakirjad;
- k) statistilised ja metoodilised materjalid

Praktilised tööd

- Sugupuu koostamine ja uurimine.
- Näidisreferendumi või valimiskampania (-reklaami) korraldamine.
- Päevakajaliste artiklite analüüs
- Erakondade valmimisprogrammide analüüs

IKT kasutamine

Presentatsioonide koostamine, juhtumite lahendamine, kahoot, töölehed arvutis, artiklite otsimine internetist, põhiseaduse kasutamine internetis, riigiteataja.ee, riik.ee, KOV koduleht.

Õppekäigud

- Riigikogu külastus
- Õppekäik ettevõttesse
- Õppekäik kohalikku omavalitsusse

Hindamine

Kokkuvõtvaiks hindamiseks sobivad arvamyslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuviimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning informatsiooni leidmine, kasutamine ja rühmitamine. Selles vanuseastmes on eriti oluline, et arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgitaks jõukohasuse põhimõtet. Alustada tuleks lihtsamatest ülesannetest, kus õpilasele on lahendamiseks antud märksõnad, ülesande mõistmist ja lahendamist toetav selgitus ning täpne juhend.

III kooliaste

Ainetevahelised seosed

- eesti keel- meediatekstide kommenteerimine,
- võõrkeeled- Vaba aeg“ all erinevad meedia vahendid ja reklaam, kultuuriline mitmekesisus
- ajalugu- võitlus võrdõiguslikkuse eest, äärmuslikud liikumised, seisuslik ühiskond, kolonialism,
- inimeseõpetus- inimestevahelised suhtled, erinevad sotsiaalsed rühmad,
- matemaatika- tulude ja kulude arvutamine, andmete teisendamine, statistilise materjali kasutamine ja analüüs, riikluse kujunemine ja areng,
- kunstiõpetus- autoriõigused, sümbolid
- loodusõpetus- maavarad, kolonialism (riigipiirid).
- muusikaõpetus- muusikavahetus-programmid internetis, autoriõigused
- tehnoloogiaõpe- tehtud tööle väärtuse andmine.
- geograafia- inimeste elu ja majandustegevus erineva pinnamoega aladel, erinevad rassid ja rahvad, rahvastiku sooline ja vanuseline koosseis ning rahvastiku vananemine, rahvusvaheline ja Eesti majandus, linnastumisega seotud probleemid.

Ülekoolilised ja koolidevahelised üritused ja projektid

- kooli sünnipäeva tähistamine koolis-kooli ajalooga seoses kooli kui institutsiooni ja hariduse tähtsustamine
- kodanikupäeva tähistamine koolis-ajaloolises arengus inimese ja ühiskonna seos, riigi ja kodaniku vahelise seose kujunemine
- Eesti Vabariigi iseseisvuspäeva tähistamine koolis-patriotismitundest ja selle mõjust inimtegevusele ajaloooptsessis
- advendihommikud- usundite ajaloost ja väärtushinnangute kujunemine seoses uskumustega, kristluse ja kiriku osast inimeste kõlbelisel kasvatamisel, kultuuri ja hariduse levitamisel
- emakeelepäeva tähistamine koolis- keel kui rahvuse ühtekuuluvuse kandja, selle hoidmise ja kaitsmise vajadus läbi aegade.

IX klass

Meedia ja teave

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada;2) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam ja plagiaat</i>;3) mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks;4) tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.	<p>Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine;</p> <p>Kommunikatsiooni-eetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur;</p> <p>Turundus-kommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne.</p> <p>Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahet, tulud ja kulud meedias);</p> <p>Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, allalaadimine. Plagieerimine;</p>

Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpitulemused</p> <p>Õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none">1) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus</i>;2) märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;3) väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust;4) väärtustab soolist võrdõiguslikkust;5) mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.	<p>Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm;</p> <p>Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus;</p> <p>Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus;</p> <p>Väärtused ja identiteetid;</p> <p>Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid;</p>

Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sector

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, erasektor, eraettevõte, mittetulundussektor, sihtasutus</i>;</p> <p>2) selgitab sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;</p> <p>3) teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.</p>	<p>Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused);</p> <p>Erasektor kui kasumile suunatud sector;</p> <p>Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused;</p>

Ühiskonnaliikmete õigused

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>inimõigused, põhiõigused, sotsiaal-majanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused</i>;</p> <p>2) tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm); tunneb õiguste ja kohustuste ning vabaduse ja vastutuse seost;</p> <p>3) tunneb riske, oskab vältida ohte ja teab, kust otsida abi.</p>	<p>Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel;</p> <p>Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused;</p> <p>Lapse õigused, kohustused ja vastutus;</p> <p>Lastekaitse rahvusvahelised probleemid.</p> <p>Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne eksploatatsioon, elundikaubandus jm.</p> <p>UNISEFi tegevus;</p>

Demokraatia

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia, autokraatia, totalitarism; võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond, kodanikualgatus</i>;</p>	<p>Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused;</p> <p>Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus ning võimude lahusus ja tasakaal;</p> <p>Õigusriik. Kodanikuvabadused ja – õigused;</p>

<p>2) selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;</p> <p>3) väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi;</p> <p>4) oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ning selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ning annab neile hinnangu;</p> <p>5) selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.</p>	
--	--

Eesti valitsemiskord

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt, erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik</i>;</p> <p>2) tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart);</p> <p>3) mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT);</p> <p>4) suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale</p>	<p>Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus (KOV);</p> <p>Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus;</p> <p>Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis;</p> <p>Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad;</p> <p>Valimised. Valimiste üldine protseduur.</p>

<p>kasutades;</p> <p>5) tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust;</p> <p>6) selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana ning nimetab Eesti parlamendierakondi;</p> <p>7) teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.</p>	<p>Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine; Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides</p>
--	--

Kodanikuühiskond

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond</i>, <i>vabariik</i>, <i>kodanikuosalus</i>, <i>kodanikualgatus</i>;</p> <p>2) mõistab kodanikuühiskonna ja vabariikide toimimise põhimõtteid ning eesmärgi; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;</p> <p>3) oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi;</p> <p>4) algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ning elluviimisel.</p>	<p>Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabariik ja MTÜd. Kirik ja usuühendused;</p> <p>Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabariiklik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused.</p> <p>Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid.</p> <p>Noorteprojektid;</p> <p>Käitumine kriisioludes</p>

Majandus

Õpitulemused	Õppesisu
<p>Õpilane:</p> <p>1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus</i>, <i>turg</i> ja <i>turusuhted</i>, <i>nõudmine</i>, <i>pakkumine</i>,</p>	<p>Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside</p>

<p><i>konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investeering, tarbijakaitse;</i></p> <p>2) tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu;</p> <p>3) analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel;</p> <p>4) tunneb eelarve koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka;</p> <p>5) tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult;</p> <p>6) iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ning kohustusi seoses maksudega</p>	<p>jagunemine maailmas;</p> <p>Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus;</p> <p>Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul;</p> <p>Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglase tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus</p>
---	---

Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õppes klassis, kus on:

1) mööbli ümberpaigutamise võimalus rühmatöök ja ümar lauavestluseks ning toetavad demonstratsioonivahendid;

2) internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.

Kool võimaldab:

1) korraldada õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus jm) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul;

2) kasutada klassiruumis ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid:

a) Eesti Vabariigi põhiseadus;

- b) ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon;
- c) ÜRO lapse õiguste konventsioon;
- d) ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid;
- e) allikakogumikud, käsiraamatud, erialased teatmeteosed;
- f) elulooraamatud ja teabekirjandus;
- g) auvised, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid;
- h) illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid);
- i) IKT-põhised õppematerjalid;
- j) ajalehed ja ajakirjad;
- k) statistilised ja metoodilised materjalid

Praktilised tööd

- kontuurkaardi täitmine
- ristsõnade koostamine ja lahendamine
- mõistekaardi koostamine
- arutluste kirjutamine
- artiklite analüüs

IKT kasutamine

- Presentatsioonide koostamine, juhtumite lahendamine, kahoot, töölehed arvutis, artiklite otsimine internetist, põhiseaduse kasutamine internetis, riigiteataja.ee, riik.ee, KOV koduleht.

Õppekäigud

- Riigikogu külastus
- Euroopa Liidu maja külastus
- Ekskursioon ajaloo muuseumisse

Hindamine

Kokkuvõtvaiks hindamiseks sobivad probleemküsimuse avamine, arvamislugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ning karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokkuviimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms), informatsiooni rühmitamine.

Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö planeerimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järelduste tegemise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

Õppekava põhjal võib põhikoolis korraldada läbivatest teemadest lähtuva või õppeaineid integreeriva loovtöö. Ühiskonnaõpetuse spetsiifika eeldab ja võimaldab seda laadi tööd koostada.